
LAUS GANDAE

Toespraak bij de onthulling der gedenkplaat en de opening der tentoonstelling 1201-2001 in het Pand Onderbergen.

Als korte inleiding moge ik U misschien onder deze titel, beknopt trachten toe te lichten in wat voor een stad nu 8 eeuwen geleden het Utenhove-gasthuis ontstond, dat dan vrij vlug het Gentse Bijloke-stadshospitaal is geworden, die Bijloke welke door de Gentse bevolking zo goed gekend geraakte en die voor deze bevolking ook door de eeuwen heen zo belangrijk was.

Er waren te Gent zeker reeds een paar instellingen, gasthuizen voor melaatsen en voor geesteszieken in de 12e eeuw. (Het Rycke Gasthuys en St-Jan ten Dulle). En na een eerste poging van ene Wittoc, was de Utenhove stichting dan een vroeg stadshospitaal van 1201.

Gent had blijkbaar al van in de Middeleeuwen een netwerk van sociale voorzieningen, ingericht door stadsoverheden, door rijk geworden patriciërs, door de Kerk, door de vele gilden en neringen, waarvan sommige machtig en driest waren.

Dat dit vooral in deze stad het geval was, is ons bvb. bevestigd door een historicus als Johan Decavele, wanneer hij o.a. de vergelijking maakt met de 2e stad van het graafschap, Rijsel (een 35 instellingen hier, tegenover een 13 in Rijsel). Slechts één citaat: “men zou Gent als DE stad van hospitalen en godshuizen kunnen betitelen.”

De Florentijn Guicciardini had trouwens ook reeds in zijn “Deserittione di tutti i Paesi Bassi” van 1567 Gent de stad van 55 godshuizen genoemd.

De Duitse geograaf Matthias Quade (1600) en onze geschiedschrijver Jan-Bapt. Gramaye (1708) bevestigden het, tot Alberdingk Thijm (1883) schreef: “Aan verscheidenheid van gasthuizen was voorzeker in de 13e eeuw geene stad rijker dan Gent.”

De geschiedenis leert ons dat vooral uit onze meest volkrijke Gemeente der Lage Landen, de rumoerige en woelige stede, een grondslag tot democratie werd gelegd, toen na 1302 de hegemonie der patricische schepenbanken werd gebroken en het volk via zijn neringen inspraak en stemrecht veroverde. Onze eerste Europeër Artevelde, die tot in het buitenland "De Wijze Man" werd genoemd, sloot in onze gouden 14e eeuw bondgenootschappen tussen de rivaliserende steden, tussen de verschillende gewesten onderling, zelfs tot over-zee met Brittanië.

Het voorbeeld van de Gentse vrijheidslievendheid wekte navolging, zodat zelfs bij volksopstanden in Frankrijk de kreet "Vive Gand!" niet uit de lucht was. Die Gentse drang was wel roekeloos. Rebelle tegen graaf, hertog, koning, keizer, waarbij deze stad tenslotte alleenstaande, wel moest weten dat ze het niet ging kunnen halen. En dat de botsing op verpletteringen als Westrozebeke en Gavere zou eindigen.

De trotse stad was zelfs naar het woord van historicus Decavele "tuk op conflict", zoals hij het in "Apologie van een rebelse stede" uitdrukt.

Het was de stad die voortdurend geschiedenis maakte. En geschiedenis, die wordt nu eenmaal niet met zelf en honing geschreven... Wat zegt men; "Heureux les peuples qui n'ont PAS d'histoire".

Een Belgisch auteur als Eug. de Seyn getuigt: "Gent is ongetwijfeld die Gemeente welke te allen tijde de eer van de Vlaamse naam met de meeste kracht en ten prijze van de grootste offers verdedigde. Het was de bitterste vijand van de vreemdeling. Heel alleen in de bres, oorlog voerend met de naijverige steden, te voren veroordeeld tot de nederlaag, streed zij steeds met dezelfde moed en dezelfde onverschrokkenheid."

Gent. De oudste stad, met haar Keltische naam. De hoofdstad van het graafschap; waar de graven dan ook hun Gravensteen en later hun Prinsenhof bouwden; waar onder de St-Pieterskerk niet minder dan 5 graven van Vlaanderen rusten; de grootste stad (60.000 inwoners in de 14e eeuw), waarvan een zekere Karel ook later zou zeggen: "Je mettrais Paris dans mon Gant."

Een stad van 6 abdijen (zoals Gaston De Smet ze getekend heeft), met nu nog 2 middeleeuwse kastelen in haar centrum, met een beroemde torenrij, met 3 begijnhoven (waarvan de 2 oorspronkelijke Gentse meer bewoonsters telden dan alle andere begijnhoven elders samen), en nog andere bijna uniek te noemen kenmerken.

De stad, die ten goede of ten kwade, betekenisvol was.

Waar Edward de IIIe koning werd uitgeroepen. Waar tegenover de Bourgondiërs werd besloten met niemand meer te onderhandelen dan in de eigen taal. De stad waar de droom der Pacificatie gestalte poogde te krijgen.

De stad echter ook die zich in diezelfde Spaanse tijd tot een eigen republiek diërf uitroepen.

De stad die zo vaak de durf had een eigen koers te varen. Waar zoveel werd besproken, zoveel werd beslist.

De stad waar de Verenigde Staten van Amerika in 1814 definitief onafhankelijk werden.

Waar de Franse koning toevlucht zocht voor Corsikaans geweld.

Waar Orangistische koppigheid dwars bleef liggen tegen een nieuwe situatie.

Waar activisten rond Artevelde's beeld op de Vrijdagmarkt een poging tot zelfstandigheid durfden wagen.

De wieg der Vlaamse Beweging met Jan-Frans Willems en Snellaert, waar de Vlaamse Leeuw (door Van Peene en Miry) werd gedicht én getoonzet, de bakermat der arbeidersbeweging, met Anseele, Van Beveren en Moyson; waar de 1e vederlandse universiteit (onder August Vermeulen) kwam.

De stad waar alles begon.

Wat is er niet alles in Gent gebeurd, ontstaan, gegroeid, gedroomd, gepoogd, gedweept, mislukt?

Gent was het brein en het hart van het gewest, volgens de Britse dame Patricia Carson "een stad van alle tijden".

De auteur Maurits Roelants besloot na een verblijf van meer dan 50 jaar in het Brusselse: "De stad van mijn hart is Gent."

Merkwaardig lijkt wel dat ook zoveel niet-Gentenaars den lof dezer stad hebben gezongen; West-Vlamingen als Albrecht Rodenbach en René De Clercq, de Meetjeslander Karel Lodewijk Ledeganck, de Dendermondenaar Wies Moens. Al was het dan meestal met een zekere nostalgie, zoals "Gij zijt niet meer gelijk weleer..."

En U zoudt dan misschien kunnen zeggen: dat waren dichterlijke bevliegingen; maar ook anderen dan poëten hebben als niet-Gentenaars erover getuigd, ten overvloede.

In "Les conquêtes de Louis XIV" te Parijs in 1685 uitgegeven, wordt onze stad genoemd "Gand, Capitale du Comté de Flandres et la plus grande ville des Pais Bas, fameuse par les guerres qu' elle a soustenues contre plusieurs de ses Princes et par les puissantes Armées qu' elle mettait autre fois sur pié."

Albrecht Dürer noemt ze in 1521 "die grosze wunderbare Stadt, in der ich eben erst für grosz angesehen ward."

De ons alleen goed bekende Jan Palfijn, nochtans eigenlijk een Kortrijkzaan, sprak in 1726 van "onze wydvermaerde stadt Ghent, de hoofdplaats van myn Vaderland."

En niemand minder dan Erasmus van Rotterdam schreef in een brief van 1529 aan Karel Utenhove over Gent dat "geen stad in de christenheid ermee vergelijkbaar was."

In zijn gekende encyclopedie zegt Eug. de Seyn "dat geen stad in ons land zoveel merkwaardige monumenten bezit als Gent". (En dit nog hoewel ook

zoveel werd afgebroken: de machtige St-Baafs-abdij, de St-Veerlekerk, het prestigieuze Utenhove-steen van de Vrijdagmarkt, de prachtige Dominikanenkerk van Onderbergen, en noem maar op).

In de Middeleeuwen waren Parijs en Gent de 2 grootste steden ten Noorden van de Alpen.

Op de 16e eeuwse landkaarten en plannen ziet men de stad vermeld als "Ganda Galliae civitas maxima" of "amplissima urbs."

Hare bevolking wordt door buitenlands auteurs, in een groot mengsel van bewondering en afgunstige afkeuring als "gens superba" aangeduid.

Deze stad was zelfbewust, eigenzinnig en turbulent; ze was overmoedig.

Zij had de gebreken van hare kwaliteiten. Ze kon bvb. met Venetië worden vergeleken.

In tegenstelling tot een grootse visie van de Wijze Man, die bvb. van een breed-Vlaamse neutrale onafhankelijkheid in het Brits-Franse conflict had gedroomd; heeft Gent meer dan eens conservatieve trekken vertoond en particularistische politiek gevoerd, o.a. i.v.m. monopolie's op lakenproductie, toen een der hefbomen tot welstand. Ze was wel geen voorbeeld voor verdraagzaamheid.

Vòòr onze aloude hoofdstad door Filips van Bourgondië en vooral door Karel V tot een provinciestad werd gedegradeerd en we ook een nieuwe bijnaam kregen (die ons met een zeker leedvermaak werd toegekend), daarvòòr sprak men overal van "Gentsche Heeren". Dit is lang geleden.

Bij de opening van het Congres over de Geschiedenis der Wetenschap in de Westhoek onlangs nog, zegde - en dit is dan wel uit onverdachte hoek - de heer Burgemeester Graaf Henri d'Udekem d'Acoz letterlijk: "Buitenlanders vinden ons te weinig chauvinistisch en zelfbewust; we zijn te nederig en te bescheiden."

En wanneer dan Gentenaars op grond van het uniek verleden hunner stad er niet met een vleugje chauvinisme zouden mogen tergblikken, WIE dan wel? Het is misschien ook wel de enige stad die een eigen lied, een eigen hymne heeft.

Wie in deze stad geboren en getogen is, in de schaduw van de "optocht der torens" zijn bestaan gesleten heeft, en af en toe boven zich de oude bronzen stem heeft horen luiden, wie zich wellicht ook in de boeiende maar ook soms tragische geschiedenis van dit historische gemeenebest heeft verdiept, kan misschien niet alleen met de dichter zeggen: "Gij zijt mijn moeder en mijn naam", maar ook met een ander vers bevestigen:

"In Gent heb ik geleefd,
in Gent heb ik geloofd."

Alexander-Karel EVRARD